

Adattár az 1526–1700 között német egyetemeken tanuló magyarországi diákokról

Szögi László: **Magyarországi diákok németországi egyetemeken és akadémiákon, 1526–1700**; *Ungarländische Studenten an den deutschen Universitäten und Akademien, 1526-1700*.

ELTE Levéltára, Budapest, 2011, 486 oldal, 8 t. (*Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 17*)

1994-ben indult útjára a sokak által haszonnal forgatott *Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban* című sorozat, amelynek legújabb kötete 2011-ben jelent meg. Szerzője Szögi László, az ELTE Egyetemi Könyvtára és Levéltára vezetője, aki szerkesztője is egyben a tizenhetedik tagját számláló sorozatnak. Ez a hatodik kötet a sorban, amit Szögi László önállóan, vagy társszerzőként jegyzett, jelentős mértékben hozzájárulva ezzel is a peregrináció-kutatáshoz.

Elsősorban azért fontos megismernünk a „peregrinatio academica” kétirányú folyamatát, mert a Magyarországról külföldre induló és a Nyugat-Európából hazatérő diákok hozták-vitték az információt, a leveleket, a könyveket és fontos szerepet játszottak az éppen aktuális eszmék kárpát-medencei recepciójában. E jelenség kutatása során az első és legfontosabb állomás, hogy regisztrálni tudjuk a magyarok jelenlétét a nyugat-európai egyetemeken, és a vizsgált személy életrajzában feltűnjön az a külföldi szellemi központ, amely jelentős hatást gyakorolt a műveltségére, gondolkodására. Ebben lesz segítségünkre ez a kötet is.

A kötet előzményeként említhetőek a sorozat korábbi tagjai: az 1789 és 1919 közötti németországi egyetemjárás¹⁴⁷ bemutató, a baltikumi és az észak-német,¹⁴⁸ valamint a 18. században némethoni egyetemekre és akadémiákra¹⁴⁹ beiratkozott hallgatók adatait közlő kötetek.

¹⁴⁷ SZÖGI (2001)

¹⁴⁸ SZÖGI (2003)

¹⁴⁹ TAR (2004)

A kora újkori magyar-német kulturális kapcsolatok intenzitását jól példázák a statisztikai adatok: Szögi László 1526 és 1700 között 5.252 beiratkozást rögzített 31 németországi intézményben. A Nagy-Britanniában található 2 angol és 3 skót egyetem esetében 1526 és 1789 között 313 diákot regisztráltak,¹⁵⁰ Itáliában 1526 és 1918 között pedig 17 egyetemen 1713-at.¹⁵¹

A német egyetemek iránti érdeklődés a reformáció hatására vált jelentőssé, és a 16. század középső harmadában érte el a csúcspontját. A harmincéves háború idején az utazás bizonytalanná vált, ami nagy akadályt gördített a némethonba irányuló peregrináció útjába is, ezért a kontinens nyugati vidékén fekvő egyetemeket keresték fel helyettük. A kedvező időszakokban átlagosan évente 40–60 beiratkozásról tudunk, a mélypontot a 20 körüli létszám jelzi.

A subscribálások és a kint tanuló diákok száma között jelentős eltérés van: az ötezernél több beiratkozást mindössze 4306 hallgató „produkálta”, vagyis voltak, akik 2–3, ritkábban akár 4 egyetemre is eljutottak. A többszörös beiratkozások esetében Wittenbergé a vezető szerep, a diákok jelentős része csak azért kereste fel Németországot, hogy ott tanulhasson. A négyszeres beiratkozók száma nem éri el a tízet. A legismertebb közülük Zsámboki János, a jeles humanista, aki Ingolstadtban, Lipcsében, Strassburgban és Wittenbergben is tanult. Zsámboki mellett olyan személyek műveltségét és gondolkodását formálták a német egyetemek, mint Szenci Molnár Albert, Alvinci Péter, Bornemiza Péter, Szamosközi István, Félegyházi Tamás, Melius Juhász Péter, Miskolci Csulyak István, Szepsi Csombor Márton és Pápai Páriz Ferenc.

Elég belelapozni a kötetbe, hogy megállapíthassuk: a hallgatók neve alapján főként a magyarországi német nemzetiségűek látogatták a németországi egyetemeket. Az oda induló peregrinusaink 56%-ban német, 29%-ban magyar és 8%-ban szláv nemzetiségűnek vallották magukat. A magyar nemzetiségű diákok egészen a harmincéves háború elejéig az összes beiratkozó csaknem felét tették ki, azután pedig látványosan megnőtt a németek aránya: 40%-ról 70%-ra.

Az identitástudat megnyilvánulását vizsgálva megállapítható, hogy a diákok túlnyomó része Hungarusnak vagy Transylvanusnak vallotta magát. A hallgatók származási helyével kapcsolatban azt tapasztaljuk, hogy a peregrinusok 38%-a a Felvidékről indult el, hasonló arányban képviseltették magukat az Erdélyből és a Partiumból származók. Különösen sok diák származott Szepes

¹⁵⁰ GÖMÖRI (2005)

¹⁵¹ SZLAVIKOVSKY (2007)

vármegyéből (324), és Medgyes székből (208), valamint olyan városokból, mint Brassó (399), Nagyszében (275), vagy Pozsony (203) és Sopron (239). Lőcse és a Szepesség, valamint Brassó és vidéke jelentette a németországi peregrinusok fő bázisát (együttesen több mint 900 fő). Az erdélyi szászok a legtehetségesebb fiaikat kivétel nélkül német egyetemekre küldték a 16–17. század folyamán.

Szögi László az altdorfi, a bambergi, a dillingeni, az erfurti, a frankfurt an der oderi, a freiburgi, a giesseni, a greifswaldi, a hallei, a heidelbergi, a helmstedti, a herborni, az ingolstadt, a jénai, a kiel, a kölni, a königsbergi, a lipcsei, a löweni, a marburgi, a rintelni, a rostocki, a strassburgi, a tübingai, a wittenbergi és a würzburgi egyetem mellett a brémai, a görlitzi, a stettini és a zerbsti akadémiai gimnáziumot térképezte fel adattárában. Közülük a korszakban végig megőrizte vezető szerepét Wittenberg, németországi peregrinusaink közel fele ezt az egyetemet kereste fel. Így nem véletlenül szerepel a várost ábrázoló illusztráció a kötet címlapján. A másik véglet a freiburgi és a rintelni egyetem: ezekben az intézményekben egy-egy magyar diákról tudunk.

A kötet a sorozat korábbi tagjaihoz hasonlóan épül fel, bevezető tanulmánya jelen esetben magyarul és németül is olvasható. Ezt követi az adattári rész, a peregrinus diákok névsora egyetemenként, az egyes egyetemek rövid bemutatásával és a hozzájuk kapcsolódó szakirodalommal. Az adattárban a könnyebb azonosíthatóság és hivatkozás kedvéért minden egyes beiratkozási eseményt egy adott sorszám jelöl, így a névmutatóban a több intézményt is látogató diákokhoz 3–4 adattári szám, azaz ugyanennyi külföldi egyetem is kapcsolódik. A diákok nevének betűhív közlését követi a hallgató kora, a felekezeti hovatartozása, a születési ideje és helye. Majd a beiratkozás dátuma (napra vagy szemeszterre pontosan), a látogatott fakultás és az egyetemről való távozás dátuma. Végül olvashatunk a diák középiskolai tanulmányairól, az egyházmegyéről, ahonnan érkezett. A megjegyzések rovatban a szülő lakhelye, vagy az újabb beiratkozás adatai szerepelnek. Mindez természetesen ritkán állt teljes egészében az adattárat szerkesztő részére, jó esetben 7–8 adat tartozik egy diákhöz. A nagy mennyiségű adatközlés sok rövidítéssel jár együtt, úgy a források megjelölésénél, mint magában az adattárban.

A sorozat kötetei elsőre talán kissé bonyolultnak tűnnek, de rendszeres használattal megtanulható a kötetről kötetre hasonló módon rövidített hivatkozások rendje. A kutatót segítő hely- és személynévmutató ezúttal sem maradt el, ami nagyban segít áttekinteni a peregrinusok több intézményben tett látogatását. Böngészés közben a fejlécben futó szöveg jelzi, hogy melyik egye-

tem diákjait vizsgálja éppen az olvasó. A kötet végére pedig néhány ízléses illusztráció került: egyetemi városok képei és a wittenbergi magyar coetus anyakönyvének lapjai.

Hasznos kézikönyv született Szögi László és munkatársai (Ignác Jánosné, Heilauf Zsuzsanna, Rutkai Lászlóné és Varga Júlia) aprólékos és precíz gyűjtőmunkája eredményeként. Az adattár nagy segítséget nyújt a hazai egyháztörténet, irodalomtörténet és művelődéstörténet kutatásában. Minden, az említett diszciplínákkal foglalkozó tudományos műhely könyvespolcán helye van a sorozat köteteinek.

IRODALOM

- GÖMÖRI György (2005): *Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken, 1526–1789, Hungarian students in England and Scotland, 1526–1789*, Bp., ELTE Levéltára (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 14)
- SZLAVIKOVSKY Beáta (2007): *Magyarországi diákok itáliai egyetemeken, 1526–1918, Gli studenti ungheresi in Italia dal 1526 al 1918*, Bp., ELTE Levéltára, 1. rész (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 16)
- SZÖGI László (2001): *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon 1789–1919, Ungarländische Studenten an den deutschen Universitäten und Hochschulen 1789–1919*, Bp., ELTE Levéltára (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 5)
- SZÖGI László (2003): *Magyarországi diákok lengyelországi és baltikumi egyetemeken és akadémiákon 1526–1788, Studenci z Wegier na Uniwersytetach i Akademiach w Polsce i Krajach Baltyckich 1526–1788, Ungarländische studenten an den polnischen und baltischen universitäten und akademien 1526–1788*, Bp., ELTE Levéltára (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 9)
- TAR Attila (2004): *Magyarországi diákok németországi egyetemeken és főiskolákon, 1694–1789, Ungarländische Studenten an den deutschen Universitäten und Hochschulen, 1694–1789*, Bp., ELTE Levéltára (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban, 11)